

ПРИЛОЗИ

Проф. др Миомир ДАШИЋ*

МИШЕЛ ОБЕН - ЊЕГОШОЛОГ ЕВРОПСКОГ УГЛЕДА

Мишел Обен (Michel Aubin 1923-1996) је Црној Гори, у којој је од почетка педесетих година више пута боравио ради проучавања Петра II Петровића Његоша, а и другим поводима, остао привржен свим срцем и мишљу. Због те његове љубави према Црној Гори, Србији и Југославији, његова изненадна смрт у Грчкој 6. септембра 1996. године болно је одјекнула у Црногорској академији наука и умјетности, чији је био дописни члан, и у црногорској културној јавности уопште.

Рођен је у Руану (Rouen) 15. априла 1923. године, гдје је завршио основно и средњошколско образовање. Диплому "licence des lettres" (англистика) стекао је 1943. на Универзитету у Тулузу, гдје се био склонио од њемачких нацистичких власти које су држале под окупацијом Париз и сјеверну Француску. Био је учесник Покрета отпора, а од 1944. године борац и једног ударног батаљона Прве француске армије. За ратне заслуге, поред других одликовања, добио је и престижни орден *Рајни крст* (*Croix de guerre 1939-1945*). Послије завршетка Другог свјетског рата, као син богатог индустријалца, завршивши студије економије на Институту политичких наука, неколико година бавио се привредним питањима, али се од 1953. године посвећује наставном и научном раду. Био је професор средње школе (до 1958) и истовремено на *Школи источних језика* (INALCO) у Паризу завршава студије српскохрватског језика и цивилизације.

Вријеме од 1958. до краја 1962. године провео је као лектор за француски језик на Филозофском факултету Свеучилишта у Загребу. Од краја 1962. следећих десет година радио је, у својству лектора, на Филолошком факултету у Београду, гдје се усавршавао и постао познат и признат као југослависта. За тај период свога живота и интелектуалних дјеловања говорио је, и потписнику ових редова, као о најљепшем у цјелокупном његовом животу и стваралаштву. Својим изузетним образовањем

* Аутор је редовни члан Црногорске академије наука и умјетности, Подгорица.

и високим квалитетом своје наставе, педагошким тактом и отменошћу, остао је као незабораван предавач код студената и наставника Филолошког факултета. Многи његови бивши студенти, касније професори француског језика и преводиоци, с поносом и захвалношћу говоре да су били ђаци професора М. Обена. Он траје у њиховим најљепшим успоменама.

М. Обен је изузетно волио Црну Гору. Ту љубав, истицао је, стекао је на подстицај професора Николе Банашевића, свог пријатеља. Подстакнут његовим знањима и наклоношћу, као и Андреја Вајна, приступио је проучавању П. П. Његоша, што је, након десетогодишњег изучавања, крунисано успјешно одбрањеном докторском дисертацијом, на Сорбони, 8. маја 1971. године, под насловом *Visions historiques dans l'oeuvre poétique de P. P. Njegoš (Историјске визије у његовом дјелу П. П. Његоша)*. Ову монографију штампали су 1972. године на француском, заједно, Универзитет Сорбона IV - Париз и Филолошки факултет у Београду, а десет година касније изашла је у преводу Живојина Живојиновића у Београду. Поред предговора, увода и закључка Обен је у три главна дијела - *Порекло*, *Младоси* и *Зрелоси*, са изузетно великим познавањем чињеница о кући Петровића и нарочито Његоша, података до којих је долазио и архивским истраживањима у Цетињу, Венецији, Паризу и другдје - ситуирао Његоша у историјску епоху прве половине XIX вијека, дајући рељефну слику Црне Горе од 1831. до 1851. године, односно од Његошевог ступања на власт и митрополитску столицу па до његове смрти. У овој обимној студији дато је обиље података о Његошевом поријеклу, о његовим ближим па и даљим прецима, о њиховој политичкој дјелатности и њихову значају у црногорској прошлости; затим о Његошевом ставању и формирању, уласку у друштвени и политички живот; о првим радовима, да би трећи дио посветио Његошевој зрелости, потанко описујући његов стваралачки рад и владарску дјелатност.

Обен је посебно чинио осврт на Његошеву главна пјесничка дјела, дајући свему један шири историјско-културни оквир. Посебну пажњу посветио је улози Вука Караџића у формирању, тачније, како то налази Обен - трансформацији Његошевог схватања историје и књижевности; подробно је истражен и расправљен утицај Копитарових и Хердерових идеја које су посредством Вука долазиле до Његоша, нарочито оних које се тичу концепције националности чију основу чине филологија, етнографија и историја. За основу националности, по Обену, Његош узима као темељне одреднице још и језик и обичаје. Занимљиво је да је овај високо образовани Француз зналачки уочио и подвукао Његошев негативан став према давању предности вјери и племству из прошлости као националним факторима, указао је на Његошево, као и Вуково, пренаглашавање елемената из народног живота, а прије свега обичаја, као фактора националних веза. Обен је суптилно и индигенично анализирао Његошево схватање по коме у народу "живи душа нације" која се испољава кроз његов живот, његове погледе и његове обичаје. Полазећи до тих и таквих схватања он анализира *Горски вијенац* и друга Његошева дјела, наглашавајући двојност пјесникових схватања: научну подлогу засновану на Вуковим погледима и његовом раду и мистичком и митском пои-

мању свијести народа о поријеклу сопствене - српске нације, њене прошлости, њене духовне традиције, и човјека и човјечности уопште.

Обен је своју књигу о Његошу обогатио многим новим подацима у дијелу који се односи на "Шћепана Малог", нарочито о личностима које се спомињу у том дјелу, као и мањим пјесничким саставима о историјским догађајима и утицају Петра I на њих. Поред богатства употријебљених чињеница, њихове минуциозне анализе анализе и снаге резоновања и закључивања, читаоца импресионира Обенова ширина и дубина понирања у духовну, културну и историјску проблематику комплексног Његошевог опуса, у његово велико, и у много чему ненадмашно, умјетничко дјело у коме је на поетски начин дата историјска и политичка визија црногорског народа и његовог писца божанског дара. Потекло је то све из пера једног осебујног аутора који се, по много чему, разликује од људи нашег поднебља, и који потиче из средине различитих погледа не само на историјске и политичке визије и поетику него и на мјерила књижевности.

Из дружења и пријатељства са професором Обеном потписани је имао прилику да се увјери са колико је он љубави, знања и сазнања разумио Његоша и његово историјско вријеме. У нашим дугим разговорима у Паризу и Црној Гори настојао је да провјери сваку појединост не само из Његошевог живота, државничког и духовног дјеловања, него и о многим личностима из митрополитовог окружења. Како је знао да у француским архивима истражујем прошлост сјевероисточног дијела данашње Црне Горе, интересовао се и за Његошеве везе са Васојевићима, а посебно га је занимало што сам открио о сарадњи Његоша са игуманом манастира Ђурђевих Ступова, који је због сукоба са турским властима емигрирао у Црну Гору 1825. и остао у Цетињу до 1833. као савјетник за спољне послове Петра I и затим младог Његоша. У тим разговорима изнио је занимљиво размишљање да би Његошев игуман Стефан из *Горског вијенца* могао бити његов повјерљиви сарадник игуман Мојсије, такође мудри духовник. Рекао сам му да је историјског Мојсија Његош могао обликовати у филозофски надахнути лик игумана Стефана. Разговарали смо и о другим историјским догађајима (сузбијању ислама у сјеверној Црној Гори и рехристијанизацији исламизираних Васојевића) који су могли послужити пјеснику за његово поетско обликовање и "истраге турица".

Обенова значајна студија о Његошу наишла је на добар пријем у научној и широкој културној јавности. Она је уврстила свог аутора у пробрани круг његошолога. Након њеног објављивања (1972) научна критика, и у Француској и у Југославији, оцијенила ју је изузетном научном појавом, а М. Обен је онда добио мјесто доцента на првој катедри за југославистику у Француској. Даљим научним радовима, у којима је исказивао своју широку стручну спремност из српскохрватског језика и цивилизације, напредовао је до редовног професора на Универзитету Сорбона IV - Париз. На поменутој катедри за југославистику, којом је и руководио, предавао је све до пензионисања 1991. године. Његов двадесетогодишњи рад, у сарадњи са југословенским лекторима, био је од непроцењивог

значаја за формирање генерација француских југослависта и србиста, за ширење наше културе у Француској и за развој француско-југословенских односа. Гостујући на овој Катедри имао сам прилике да се увјерим са колико је жара и љубави овај велики познавалац историје, књижевности и цивилизације југословенских народа преносио знања на своје љубопитљиве студенте. У оквиру његових предавања значајно мјесто су узимали садржаји из српске односно црногорске историје, књижевности и цивилизације.

Проф. др М. Обен се и после докторске дисертације научно враћао Његошу, објављујући о њему у нас и у Француској више мањих и већих студија: *Леџенда о бадњем вечеру и евројска књижевност* (Филолошки преглед, I-IV, Београд, 1971); *О једној њосљедици њрвоџ Њеџошевоџ сусрећиа са Вуком* (Ковчежић, X, Београд, 1972); *Поводом њосветије "Горскоџ вијеница"* (Цетињски музеји, Цетиње, 1973); *Stanislas Belanger (1814-1859), destinataire d'un abrégé d'histoire du Monténégro dicté par Njegoš* (Упоредна истраживања, I, 1976); *"Gorski vijenac" et le culte de Zrinski dans la littérature croate* (Прилози за књижевност, језик, историју и фолклор, 1977); *Littérature orale et littérature écrite dans le premiers poème des Njegoš* (Revue des études slaves, 1978).

Најопсежнија и најинтересантнија од поменутих студија је она о Станисласу Беланжеу, који је наводно примио *Скраћену историју Црне Горе* од Његоша. О актуелном научном проблему аутора *Историје Црне Горе*, на француском језику, као и тражењу одговора на питање коме је и када та "Историја" била послата, писали су прије Обена Љубомир Ненадовић, Павле Поповић, Душан Вуксан, Крунослав Спасић и други. Међутим, М. Обен је минуциозним научним аналитичким поступком најпотпуније ушао у расправу проблема ауторства и питања коме је била упућена (и када) *Крајња историја Црне Горе*, будући да се у вези с тим помињу два имена - Беланже и Белфон, а која су била (нарочито Белфоново) предмет разних тумачења. Брижљивим испитивањем многих чињеница у које је укључио и стилску анализу, Обен је убједљиво показао да су Беланже и Белфон једна иста личност, односно да је Белфон псеудоним Беланжеов. Полазећи од суптилне анализе Беланже-Белфоновог чланка *Владика Црне Горе*, у коме се садржи и један дио његовог текста *Излећи у Црну Гору*, Обен је успио да открије изворе о Његошу које је Беланже користио у писању чланка *Владика Црне Горе*. Идентификовао је један од тих извора - маркиза Де Салва, дипломате Краљевине Двију Сицилија у Паризу, као посредника између француског писца и Његоша. На основу више чињеница Обен закључује да Беланже, без обзира на своју маштовитост, није измислио тврдњу да је од црногорског владике примио рукопис *Историје*, али супротно Ненадовићевом мишљењу да је ријеч о *Историји* коју је саставио Његош, он, Обен, закључује да је Његош упутио француском писцу превод скраћене верзије (резимеа) Медаковићеве *Историје Црне Горе*. Доказујући јаким аргументима да је Де Салва посредовао у слању рукописа *Историје* у Француску, а, поред других убједљивих претпоставки, тврди да је наводно сусрет и пријатељство између Његоша и Беланже-Белфона, плод маште фран-

цуског писца. Том тврдњом поткријепио је и мишљење Николе Банашевића. Ипак, и поред Обеновог савјесног, брижљивог, истраживања, аргументованог и виспреног логичког закључивања - питање да ли је Његош писао *Историју Црне Горе* остаје предметом даљег научног истраживања. Јер, има и индиција да је он, Његош, диктирао једну "Историју" за руског цара Николаја I, а којој нема трага ни у Москви нити у Санкт-петербургу. Није ли ова која се нашла у Паризу, можда, та "Историја" коју је диктирао за руског императора? Одговор на ово питање и даље голица пажњу истраживача.

М. Обен је, осим поменутих радова, написао и друге чланке на црногорске, односно српске и југословенске, књижевно-историјске теме, као, на примјер: *Les Monténégrins du Cyprien Robert et "Pjevanija" de Sima Milutinović* (Annales de l'Institut français de Zagreb, 1970-1971); *Волићерово интјересовање за југословенске крајеве* (Зборник МСЦ, 1974); *Le Voyage du colonel Voutier de Paris à Corfou en 1824* (Annales de l'Institut français de Zagreb, 1976).

М. Обен је о југословенским књижевностима написао и чланак *Littérature* за збирку *Monges et voyages* познате издавачке куће *Larousse*, у коме је обухватио и црногорску књижевност (умјетничку и народну). Написао је и преглед наше књижевности за *Dictionnaire du XIXème siècle européen, 1800-1900*, који је изашао у издању "Presses universitaires de France".

Проф др М. Обен је активно учествовао на научним скуповима и славистичким семинарима у нас (у Београду, Цетињу и др.). За допринос на плану науке у домену југославистике, србистике и компаративистике, као и због заслуга у унапређивању књижевних веза и француско-српских односа, Српска академија наука и уметности изабрала га је 7. маја 1981. године за свог иностраног члана.

Због доприноса проучавању Његоша и других научних проблема из књижевности и цивилизације Црне Горе, Црногорска академија наука и умјетности изабрала је М. Обена за дописног члана 1. марта 1985. године.

М. Обен је све до краја свог живота наставио рад у области југославистике и србистике. Посебно треба споменути његово научно интересовање за дјело Доситеја Обрадовића, за његову личност и његова филозофско-рационалистичка схватања. Превео је и објавио Доситејево чувено дјело *Живот и прикљученија* ("L'age d'Homme", 1991). О његовом научном раду на темама из југословенске, нарочито из српске, књижевности говоре и неки организациони подухвати. Тако, на примјер, Обеновим старањем 1984. године, Словенски институт у Паризу посветио је један број (56, 3. фасцикла) *Revue des Etudes Slaves* југословенској културној историји и српском језику. У овом броју М. Обен је заступљен радом *Deux expressions du sentiment slave au XVIème siècle*, а ту су и радови угледних југословенских, претежно српских научних и књижевних имена (П. Ивић, Р. Самарџић, Д. Богдановић, Ј. Деретић, А. Поповић и др.).

У зборнику са симпозијума у Паризу (1987) посвећеном Вуку Караџићу, међу нашим и француским ауторима, запажено је саопштење М.

Обена о Вуковом присуству у Француској (*La réception de Vuk Karadžić en France au XIXe siècle*).

Мишел Обен је многим својим научним радовима, као и педагошком и културном дјелатношћу, заузео високо мјесто у француској славистици, а посебно југославистици. Био је један од стваралаца који су најбоље владали српским језиком, нарочито се истицао као врстан познавалац црногорске и српске књижевне историје, а и историје других јужнословенских народа и њихових књижевности. Он је највише учинио да се француска научна и шира културна јавност не само упозна са Његошем и његовим ненадмашним дјелом него да из мноштва његових других радова спозна прошлост Црне Горе, њене политичке и културне везе са Француском, да свим заинтересованим Французима приближи црногорску патријархалну културу и цивилизацију, менталитет, обичаје, вјеровања Црногораца - ријечју: да својим земљацима на пластичан начин представи црногорску "душу". Црна Гора и Србија су у Обену имале искреног пријатеља, најтемељитијег и најбољег тумача њихових историја, књижевних појава и културе уопште.

М. Обен је био објективан, поштен и веома обавијештен научни посленик и изванредно изграђен интелектуалац. Није скривао да су му Београд и Црна Гора најдражи послуже његове Француске. Када ме је упознавао 1979. године са својим родним Руаном, старим градом богатим културним споменицима и другим историјским знаменитостима, стално га је компарирао са Цетињем.

Академик М. Обен је био научник и професор строге објективности, уздржан и повучен у јавном животу, али понекад ипак није могао да остане неутралан. Сметале су му лажи и подметања, каквих је било првих неколико година посљедњих деценија овог стољећа према српском народу. Он је научно, енергично, аргументовано и крајње аналитично одбацио апсурдне тврдње Мирка Грмека, Марка Ђидара и Невена Шимца изнесене у њиховој књизи, објављеној 1994. године у Паризу, о етничком чишћењу као елементу српске идеологије, чији се коријени наводно налазе у српској народној поезији (али не и у Хрватској!) и у Његошовом дјелу. Такође је оспорио, истина не јавно, својим критичким мишљењем и књигу професора Пола Гарда *Животи и смрти Југославије*, писану пристрано и с недозвољеном произвољношћу, која је у суштини антисрпске профилације. Наиме, професор Гард, и сам славист, по објављивању ове књиге обратио се М. Обену као високоцијењеном слависти, и нарочито југослависти, за мишљење. Обенов одговор остао је необјављен, али у свом осврту, упућени у ту преписку тврде да је он аргументовано и са изванредном објективношћу указао на многе недостатке књиге свог колеге Гарда, нарочито на његову слабу историјску обавијештеност и на непознавање српског националног и државног проблема и положаја Срба у претходној Југославији.

Академик Мишел Обен са монографијом о Његошу и многим другим радовима који се тичу овог црногорског великана, као и другим студијама из области црногорске односно српске културне прошлости, радовима који имају неоспорну трајну научну и општекултурну вријед-

ност - виноу се у сами врх француских слависта из плејаде блиставих умова Огиста Дозона, Луја Лежеа, Алила Омана, Андреа Вајана, Андреа Мазона, па и у много чему заслужног Жоржа Лусијанија. Он је незаборавно задужио његошологију и црногорску науку о књижевности уопште, којом се тако предано, акрибично и објективно бавио, створивши дјело трајне вриједности на које ће се и будући истраживачи позивати.

Професор Мишел Обен умро је изненада 6. септембра у Грчкој, а кремиран 17. истог мјесеца 1996. у Паризу.

Свој дуг према овом сјајном научнику и културном посленику Црногорска академија наука и умјетности и друге научне установе могле би да донекле одуже организовањем једног научног скупа (симпозијума или округлог стола) посвећеног његовој личности, научном дјелу и доприносу који је дао црногорској књижевности и историји културе. Јер, он је, свакако, најзаслужнији што је успио да Његоша и његову Црну Гору приближи француској научној славистици усмјереној јавности. А то је оно највише што је могао учинити за историју и културу Црне Горе.